

תפלה AS PART OF קדיש

The **גמרא** does not identify **קדיש** as an integral part of **תפלה** nor does the **גמרא** indicate where in **תפלה**, **קדיש** should be said. What we learn in 'א' עמ' דף ג' **מסכת ברכות** is that **יהא שמיה רבא** should be recited three times a day. The following anonymous **תשובה**, written during the period of the Gaonim and made available only recently, provides some help in unravelling the mystery behind the inclusion of **קדיש** within **תפלה**.

תשובות הגאונים החדשות – עמנואל (אופק) סימן לה' – תשנח – תשס. ועל מעשה הקדיש אשר שאלת לא נמצא בידינו עליו דבר מבורר היטב מן הראשונים, אך סמכוהו האחרונים על הפסוק הזה (ויקרא כב', לב') ונקדשתי בתוך בני ישראל; ועל מה שאמרו רבותינו במדרשו (ברכות כא', ב') כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה. מן הדברים הללו יוצא להם שאם נתקבצו עשרה בני אדם לדבר מצוה בין בתפלה בין בתלמוד תורה צריכין לקדש. לכך אחר פסוקי דזמרה וסמוך לברוך הבוחר בשיר ובזמרה חי העולמים יקדישו פעם אחת, לפי שכבר סיימו את המצוה של פסוקי דזמרה ועכשו יתחיל באחרת שהיא ק"ש בברכותיה לפניה ולאחריה; ושמא יפסקו בין מצות ק"ש לפסוק צדקה או לדבר אחר, או שמא יעכב עליהם מעכב מלקרות ק"ש ויצאו בלא קדיש, לכך נתקן הקדיש אחר פסוקי דזמרה. וקדיש יאמרו אחר כל סיום י"ח, שגם היא מצוה בפני עצמה ואינה מתחברת עם מה שיאמר אחריה. וקדיש אחר יאמרו אחר ספר תורה, מפני שקריאת התורה בציבור בעשרה. וקדיש אחר סדר קדושה, מפני שהוא גם הוא מצוה בפני עצמה והוא דבר שבקדושה ולא יפחות מעשרה. וקדיש אחר המזמור או אחר הפרק או אחר המשנה או אחר ההגדה שרגילין לקרות במקצת מקומות אחר התפלה כאשר אנו אומרים להלאה (סוטה מט', א') אלא עלמא אמאי מקיים אקידושא דסדרא ואיהא שמיה רבה מברך דאגדתא. וקדיש של אחר אשרי במנחה מפני שהיא מצוה בפני עצמה דא"ר (ברכות ד', ב') אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. ולאחר ברכות של קרית שמע של ערבית מפני שתפלת ערבית רשות (עיין ברכות כז', ב') ושמא יצא אדם מן הכנסת אחר דגמרו את הברכות של אמת ואמונה ולא יתפלל שמונה עשרה ונמצא יוצא בלא קדיש.

In this **תשובה**, we learn an important fact about **קדיש** as a **שבקדושה**. But first, let us review the third **משנה** in the third **פרק** of **מסכת מגילה**, the source for what requires a **אין פורסין על שמע, ואין עוברין לפני התיבה, ואין נושאים את כפיהם, מנין**

ואין קורין בתורה, ואין מפטירין בנביא, ואין עושין מעמד ומושב, ואין אומרים ברכת אבלים ותנחומי אבלים, וברכת התנים, ואין מזמנין בשם פחות מעשרה, ובקרקעות - תשעה וכהן, ואדם כיוצא בהן.

You may be tempted to ask why קדיש is not listed in the משנה as an act that requires a מניין. After studying the above תשובה, the answer is obvious. קדיש is not like קריאת התורה or נשיאת כפיים. There is no independent requirement that ten men congregate for the purpose of reciting קדיש as they are required to do in order to hear קריאת התורה. It is only when ten men join together and perform a מצוה that the performance of the מצוה triggers the need to recite קדיש. And the need to recite קדיש in those circumstances is so great that חז"ל mandated that קדיש be recited several times during תפלה so that if someone comes late or needs to leave before the completion of the תפלה, he will not miss hearing at least one קדיש.

The point is brought home when in his תשובה, the anonymous גאון challenges himself.

וצדוק הדין מצוה שחייבין הצבור כדאמרי' (מגילה ג', ב') מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה, וצריכין לקדש עליה. ומקצת הגאונים אמרו שאין ראוי לומר קדיש אחר צדוק הדין עד שיאמרו הקדיש אלא על דבר שהוא מענין המצוה. וגאונים אחרים אמרו שאין שם הפסקה שהקבורה מן המצוה היא. ואם יש את נפשך לומר למה לא יאמרו קדיש בהכנסת כלה לחופה שהיא מצוה והיא בעשרה? אי אפשר לומר כן, שהרי הצבור אינם באים אלא לכבוד בעלמא ואינם אומרים מאומה ועל מה יקדשו, שהרי אין הקדוש בלא שום אמירה של מצוה או של שבת.

There is a Midrashic source that is a basis for reciting קדיש seven times a day.

מדרש תהלים פרק ו' סימן א' – למנצח על השמינית. זהו שאמר הכתוב שבע ביום הללתיך (תהלים קיט, קסד), אמר ר' יהושע בן לוי אלו שבע מצות שבקריאת שמע, יוצר, ואהבה רבה, שמע, והיה אם שמוע, ויאמר, אמת ויציב, וגאל ישראל, ולפי שאין מצות ציצית בערבית, מוסיפין פורס סכת שלום בשבת ויום טוב, ובחול שומר עמו ישראל. ד"א שבע ביום הללתיך. כנגד שבע חתימות של ק"ש שחרית וערבית דתנן בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה, ובערב שתים לפניה ושתים לאחריה, הרי שבע. דבר אחר כנגד שבע פעמים ששליח צבור אומר קדיש בכל יום. ד"א שבע ביום הללתיך, אמר ר' אבין אלו שבע מצות שאדם עושה בכל יום, ב' פעמים קריאת שמע, ושמונה עשרה ג' פעמים, וברכת המזון ב' פעמים בכל יום שחרית וערבית, הרי שבע.

The seven times that we recite קדיש during the course of תפלה each day include: תפלת אשרי and after תפלת מנחה; ובא לציון and after תחנון; ברכו - שחרית and תפלת מעריב and תחנון.

TRANSLATION OF SOURCES

Concerning the origin of Kaddish that you asked, we can not find a clear and definitive source from our ancestors but those who followed them based their recitation of it upon this verse (Leviticus 22, 32) And I will be sanctified within the people of Israel and upon what our Rabbinic leaders expounded from the verse that any prayer that sanctifies the name of G-d must be recited only in a group of ten men. From this we can learn that when ten men congregate to perform a mitzvah whether it be for prayer or for the study of Torah, they must recite a prayer in which they sanctify the name of G-d. As a result, after reciting the first part of the morning prayer, Pseukei D'Zimra, after the bracha in Yishtabach, they should recite Kaddish because they have completed the mitzvah of reciting Pseukei D'Zimra and they are about to begin a different mitzvah, Kriyat Shma and its blessings before and after. Perhaps they will interrupt the services after Pseukei D'Zimra in order to perform charity or for some other reason or perhaps some other event occurs that causes the group to disband and the group does not recite Kriyat Shma that day; it could occur that they would not recite Kaddish that morning. It is for that reason that they recite Kaddish after Pseukei D'Zimra. And they should recite Kaddish after Shmona Esrei because it too is its own mitzvah and it is not connected with that which is recited after it. And another Kaddish should be recited after the Torah Reading because in order to read from the Torah, ten men must congregate together. And another Kaddish after reciting the Kedusha in OO"Vah L'Tzion because it too is a mitzvah unto itself and it is a Matter of Sanctity and requires that ten men be present. And another Kaddish after reciting a chapter of Tehillim, or after a chapter, or after studying a Mishna or after studying Aggadita that some regularly read after the morning prayer as we studied in Tractate Sotah, page 49 side 1, for what reason does G-d permit the world to continue to exist? because of the kedusha in OO"Vah L'Tzion and the recitation of "Yihai Shmai Rabbah" after hearing a talk on Aggadita. And then Kaddish after reciting Ashrei in the Mincha Prayer because reciting Ashrei is an independent mitzvah as it was taught in Tractate Brachot, page 4, side 2, Rav Abinah said: whoever recites Ashrei every day is promised a place in the Next World. And we recite Kaddish after reciting the blessings of Kriyat Shma in the Evening Prayer because the Evening Prayer is optional and perhaps someone will leave the group after the blessings of Kriyat Shma and skip Shmona Esrei and then miss hearing Kaddish.

We do not Porais on Shma, and we do not pray with a leader, and the Kohanim do not bless the people, and we do not read from the Torah, and we do not read from the Prophets, and we do not make standing and sitting tributes at a funeral, nor the mourners blessing nor the mourners

consolations, nor the wedding blessings, nor do we mention G-d's name in the invitation to recite grace after meals with less than ten men. In the appraisal of lands, nine men and a Kohain are required and the appraisal of a human is the same.

תשובות הגאונים החדשות-The prayer "Tzadok Hadin" that is recited at burial is a mitzvah that falls upon the community as it is written in Tractate Megilah, page 3, side 2, that one must take time away from learning Torah to accompany the corpse to the cemetery and to accompany a bride to her wedding, and it is necessary to say Kaddish at the burial. A minority of Gaonim hold that one should not recite Kaddish at a burial after reciting Tzodak Hadin until it is time to recite Kaddish because another mitzvah was performed (i.e. learning Torah). Other Gaonim hold that the burial itself is the mitzvah that triggers the recitation of Kaddish. Perhaps you are troubled by the question: why do we not also say Kaddish at a wedding since a wedding is a mitzvah that requires the presence of ten men? It is not appropriate to recite Kaddish at a wedding because the congregation is coming only to honor the couple; they do not say a word nor perform any act, so for what reason should those present say Kaddish. Kaddish is not recited unless those present have said some words that are part of a mitzvah or are words of praise.

מדרש תהלים פרק ו' סימן א'—למנצה על השמינית-This is the meaning of the verse (Psalms 119, 164) Seven times a day I will praise you. Rabbi Joshua the son of Levi said: these are the seven mitzvot that are involved in Kriyat Shma: Yotzair, Ahava Rabba, Shma, V'Haya, V'Yomer, Emet V'Yatziv and V'Gaal Yisroel. Because there is not mitzvah of tzitzit in the night, we add the blessing "Porais Seukat Shalom" on Shabbat and Yom Tov and the blessing of "Shomer Yisroel L'Aad" on weekdays. Another interpretation: the number seven represents the seven blessings of Kriyat Shma, morning and night as we learned: in the morning we recite two blessings before Kriyat Shma and one after; in the night, two blessings before and two blessings after, making a total of seven. Another interpretation: seven represents the seven times a day that the Schaliach Tzibbur recites Kaddish. Another interpretation: the number seven represents the seven mitzvot that a person must perform each day: twice a day he recites Kriyat Shma; three times a day he recites Shmona Esrei and two times a day he recites the Grace After Meals.

SUPPLEMENT

מדרשים על קדיש מסדר רב עמרם גאון

סדר רב עמרם גאון קדיש של יחיד – לעתיד לבא מגלה הקב"ה טעמי תורה לישראל. מפני מה איסור שתי אחיות, מפני מה בשר בחלב, מפני מה בשר חזיר, מפני מה כלאים.

לאחר שמגלה להם טעמי תורה אומר להם לצדיקים הכנסו לגן עדן ואכלו סעודה המתוקנת לכם ושתו יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. אמרו לפניו רבוננו של עולם כלום יש סעודה שאין בעלה שרוי בתוכה, אבל אם רצונך תשרה שכינתך בינותינו, מיד אומר דוד לפני הקב"ה רבוננו של עולם עשה עמנו טובה ושב אתנו.

באותה שעה שומע הקב"ה לדוד שנאמר אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני (ישעיה נ"ח, ט'). מיד נכנס הקב"ה. ודוד וכל הצדיקים עומדים על כסאותם והקב"ה יושב על כסא כבוד שלו ודוד יושב כנגדו על כסא המוכן לו שנאמר וכסאו כשמש נגדי (תהלים פ"ט, ל"ז). וכל הצדיקים יושבים על כסאותם ואוכלין ושמחים, ושותין כשלשה כוסות מיין עסיס, שנאמר אשקך מיין הרקח מעסיס רמוני (שיר השירים ח', ב'). ומוזגין להם כוס של ברכה, וכוס של ברכה הוי מאתים ועשרים ואחד לוג, שנאמר תערוך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה (תהלים כ"ג, ה'). רוי"ה בגימטריא הכי הוי.

לאחר שאוכלין ושותין אומר מי יברך. אומר לאברהם טול אתה וברך שאתה אב העולם. אומר להם איני מברך, שיצא ממני זרע שהכעים לפני הקב"ה. אומר ליצחק טול אתה וברך, שנעקדת על גבי המזבח. אומר להם איני מברך, שיצא ממני זרע שהחריבו ביתו של הקב"ה. אומר ליעקב טול אתה וברך, שמטתך שלימה לפני המקום. אומר להם איני מברך, שנשאתי שתי אחיות בחייהן, שעתידה תורה לאסרן שנאמר ואשה אל אחותה לא תקח לצרור. אומר למשה טול אתה וברך, שקבלת את התורה וקיימת אותה. אומר להם איני מברך, שלא זכיתי לכנוס לא"י. אומר ליהושע טול אתה וברך, שהכנסת לישראל לארץ וקיימת את התורה. אומר להם איני מברך, שלא זכיתי לבן. אומר לדוד טול אתה וברך, שאתה נעים זמירות ישראל ואתה נשיא להם שנאמר ועבדי דוד נשיא להם לעולם (יחזקאל ל"ד, כ"ה).

והוא אומר להם אני אברך ולי נאה לברך, שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא (תהלים קט"ז, י"ג).

לאחר שאוכלין ושותין ומברכין, מביא הקב"ה את התורה ומניחה בחיקו ועוסק בה בטומאה ובטהרה, באיסור ובהיתר בהלכות ובאגדות, ואומר דוד שירה לפני הקב"ה. ועונין אחריו הצדיקים אמן יהא שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא יתברך מתוך גן עדן, ופושעי ישראל עונין אמן מתוך גיהנם. מיד אומר הקב"ה למלאכים מי הם אלו שעונין אמן מתוך גיהנם. אומר לפניו רבונו של עולם הללו פושעי ישראל, שאעפ"י שהם בצרה גדולה מתחזקים ואומרים לפניך אמן, מיד אומר הקב"ה למלאכים פתחו להן שערי גן עדן ויבואו ויזמרו לפני שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים (ישעיה כ"ו, ב) אל תקרא שומר אמונים אלא שאומר אמנים.

סדר רב עמרם גאון ק"ש וברכותיה-ומקמי דלימא ברכו פתח הכי: יתגדל ויתקדש שמייה רבא, אמן. בעלמא די ברא כרעותיה... אמר ר' ישמעאל סח לי ססגניר שר הפנים, ידידי, שב בחיקי ואגיד לך מה תהא לישראל. וישבתי בחיקו והיה מסתכל בי ובוכה והיו דמעות זולגות מעיניו ויורדות עלי. ואמרתי לו הדר זיוי, מפני מה אתה בוכה. אמר לי בוא ואכניסך ואודיעך מה נגנזו להם לישראל עם קדושים. תפשני בידי והכניסני לחדרי חדרים ולגנזי גנזים ולאוצרות, נטל הפנקסין ופתח והראני אגרות כתובות מצרות משונות זו מזו. אמרתי לו הדר זיוי, הללו למי. אמר לי, לישראל. אמרתי לו, ויכולין ישראל לעמוד בהן. אמר לי בוא למחר ואראך צרות משונות מן הראשונות למחר הכניסני לחדרי חדרים והראני אשר לשבי לשבי ואשר לרעב לרעב ואשר לבזה לבזה. אמרתי לו וכי ישראל בלבד חטאו. אמר לי בכל יום מתחדשות עליהם גזירות קשות מאלו, וכיון שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין אמן יהא שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. אין מניחין אותן לצאת מחדרי חדרים.

מי לא יאדיר למלך האדיר, מי לא יברך למלך המבורך. מי לא ירומם למלך המרומם. מי לא יהדר למלך המהודר, מי לא ימליך למלך המלכים. מי לא ישבח למלך המשובח, מי לא יקדיש למלך המקודש. יתקדש שמו לעד ולנצח, שבכל יום גבורות ונפלאות מתרגשות מלפני הב"ה מעולות ומשונות זו מזו ושמה בנו בעת תפלת בניו, הא למדת כמה גדול כח הקדיש שמעכב הצרות ומשמח הקב"ה. ואומר: ברכו...